

ШАБАКАИ ТҶШ ҶТ
«ҲАЁТ БЕ ЗҶРОВАРӢ»

**ТАЪМИНИ ИМКОНИЯТҶОИ БАРОБАРИ
МАРДОН ВА ЗАНОН, РЕШАКАН
НАМУДАНИ ҚОЛАБҶОИ ГЕНДЕРӢ ВА
РАФТОРИ ЗҶРОВАРОНА**

Лоиҳаи Консепсияи Стратегияи КоммуникатсионӢ

**30 ИЮЛИ СОЛИ 2023
Ш.ДУШАНБЕ**

Мундариҷа

ФЕҲРИСТИ ИХТИСОРА ВА МАФҲУМҲО	2
1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ.....	3
2. ДАСТОВАРДҲО	4
3. ТАВСИФИ МУШКИЛОТ	8
4. МАҚСАДУ РАВИШҲОИ АСОСӢ	16
5. САМТҲОИ СТРАТЕГИЯИ КОММУНИКАТСИОНӢ	17
6. ТАҒЙИР ДОДАНИ МЕЪЁРҲОИ ИҶТИМОӢ	18
7. СУБЪЕКТҲОИ СТРАТЕГИЯИ КОММУНИКАТСИОНӢ.....	18
8. ҒОЯҲОИ АСОСИИ ИТТИЛООТИ СТРАТЕГИЯИ КОММУНИКАТСИОНӢ.....	22
9. ВОСИТАӢ УСУЛҲОИ АМАЛИСОЗИИ СТРАТЕГИЯИ КОММУНИКАТСИОНӢ.....	23

Ихтисора ва мафҳумҳои истифодашуда

ККЗО	Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ
КБХЗ	Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон
СК	Стратегияи коммуникатсионии таъмини имкониятҳои баробари мардон ва занон, решакан намудани қолабҳои гендерӣ ва рафтори зӯрварона
ТТДТ	Тадақиқоти тиббию демографӣ –Тоҷикистон
ВТҲИА	Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҚТ
ЗНЗД	Зӯрварӣ нисбати занону духтарон
СМҲ	Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ
СМР -2030	Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030
ТҚ	Ташкилотҳои ҷамъиятӣ
СММ	Созмони Милали Муттаҳид
ТҚШ	Ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ
МХМ	Мақомоти худидоракунии маҳаллӣ
СММ-Занон	Бахши СММ оид ба масъалаи баробарии гендерӣ ва васеъ намудани ҳуқуқи имкониятҳои занон
ҚТ	Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВАО	Воситаҳои ахбори омма
ҲРУ	Ҳадафҳои Рушди Устувор

1. Муқаррароти умумӣ

1. Бо назардошти муқаррароти бо қонунгузорӣ тасдиқшуда дар бораи шаффофият ва оммавият ҷомеаи шаҳрвандӣ, аз ҷумла дар сатҳи миллӣ, ба раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ фаъолона ҷалб карда мешавад, ки ин асоси муқоламаи оммавӣ дар байни давлат ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон ба шумор меравад¹.

2. Концепсияи Стратегияи коммуникатсионӣ оид ба таъмини имкониятҳои баробари мардон ва занон, решакан намудани қолабҳои гендерӣ ва рафтори зӯрварона бо мақсади мусоидат намудан ба иҷрои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ҷиҳати кам кардани нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ таҳия карда шудааст. Муқаррароти асосии Концепсияи Стратегияи коммуникатсионӣ азму иродаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва садоқати онро ба риояи меъёрҳои Конституцияи ҚТ ва дигар санадҳои қонунгузори мамлакат, иҷрои уҳдадорихои байналмилалӣ оид ба таъмини баробарҳуқуқӣ ва васеъ намудани имкониятҳои баробари занону мардон бо дарназардошти принсипи ХРҮ «Ягон кас ақиб гузошта нашавад» инъикос менамоянд.

3. Концепсия бинишу муносибатҳои умумӣ, тавсифи мушкilotи мушаххас, муайянсозии ҳадафҳо, самтҳои фаъолият ва тарзу усулҳои амалисозии Стратегияи коммуникатсиониро дар бар мегирад.

Давлатҳои иштирокчи бо мақсадҳои зерин ҳамаи тадбирҳои дахлдорро меандешанд:

а) тағйир додани амсилаи иҷтимоию фарҳангии рафтори мардону занон бо мақсади решакан намудани хурофот, барҳам додани урфу одат ва тамоми амалҳои дигаре, ки ба ғояи камъятиборӣ ё бартариятнокии яке аз ҷинсҳо ва ё қолабӣ будани нақши мардон ва занон асос ёфтаанд;

б) таъмин намудани он ки тарбияи оилавӣ фаҳмиши дурусти модариро чун вазифаи иҷтимоӣ, эътирофи масъулияти умумии мардону занонро барои тарбия ва инкишофи кӯдакони худ дар бар гирад ва дар ҳамаи мавридҳо манфиати кӯдакон афзал дониста шавад.

Моддаи 5, Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон

4. Ҳангоми таҳия намудани Концепсияи стандартҳои байналмилалии СММ оид ба баробарии гендерӣ ва ҳуқуқи инсон, мулоҳизаҳои хотимавии Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон ва қонунгузори миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар гирифта шуданд.

5. Ҳуҷҷати мазкур бо мулоҳизаҳои хотимавии Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон аз

соли 2018, ки дар онҳо ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин тавсия дода шудааст, мувофиқат мекунад:– «бо мақсади решакан намудани қолабҳои гендерӣ ва ақидаҳои падарсолорӣ нисбати занону духтарон, аз ҷумла тасаввуроти

¹ Банди 9, Моддаи 16. Назорати сифат ва талабот нисбат ба ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ», №1894 аз 19 июли соли 2022.

маъмулӣ ва таъбизӣ дар бораи нақши занон дар чома ва оила стратегияи фарогир таҳия ва қабул намояд»².

6. Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон қайд намуд, ки давлатҳои иштирокчӣ бояд «қолабҳои фалокатовари гендерӣ»-ро тағйир диҳанд ва «ташаккули фалокатовари қолабҳои гендериро решақан намоянд». Қолабҳои гендерӣ фалокатоваранд, агар онҳо қобилияти мардону занонро барои инкишоф додани малақаҳои шахсӣ, кӯшиш ба пешравиҳои касбӣ, интихоби роҳи ҳаёт ва кашидани нақшаҳо маҳдуд намоянд³.

7. Концепсияи баробарии гендерӣ ба эътирофи баробар, аз ҷониби занон, сарфи назар вазъи оилавишон, дар асоси баробарҳуқуқӣ бо мардон истифода ва амалӣ намудани ҳамаи ҳуқуқҳои инсон ва озодиҳои асосӣ дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, шахрвандӣ, маишӣ ё дар ҳама гуна соҳаҳои дигар равона гардидааст⁴. Концепсияи баробарии гендерӣ дар оянда ба рушди бонизомии ҳар як давлате, ки роҳи инкишофи демократиро пеш гирифтааст, мусоидат хоҳад кард⁵.

8. Асоси қонунгузориҳои Концепсия муқаррароти Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи баробарии мардону занон, Қонун «Дар бораи қафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробарии амалигардонии онҳо», Қонун «Дар бораи баробарӣ ва барҳам додани ҳама гуна шаклҳои таъбиз», Қонун «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила», Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Стратегияи миллии фаъолгардоии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030 ва дигар санадҳои стратегӣ ва меъёрии ҳуқуқӣ ба ҳисоб мераванд.

2. Дастовардҳо

9. Ҳукумати мамлакат ба масъалаҳои баробарии гендерӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои занон диққати ҷиддӣ медиҳад. Тоҷикистон дар фазои пасошӯравӣ яке аз аввалин мамлакатҳое буд, ки Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон (КБХЗ)-ро моҳи декабри соли 1993 ба тасвиб расонд. Соли 2006 ваколатҳои Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҶТ (ККЗО), ки соли 1991 таъсис дода шудааст, васеъ карда шуданд. Дар натиҷа кумита мақоми марказие гардид, ки сиёсати давлатро дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои занон амалӣ менамояд. ККЗО дорои мандати васеъ мебошад, ки ҷунин масъалаҳоро, ба монанди фароҳам овардани шароит барои амалисозии

² <https://www.ohchr.org/ru/women/gender-stereotyping>

³ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Gender_stereotyping_ru.pdf

⁴ Тавсияи умумии № 28 доир ба уҳдадорихоии асосии давлатҳои иштирокчӣ аз рӯи моддаи 2 Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон. Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон. 16 December 2010

⁵ Зӯрварӣ дар оила: арзёбии фаврии монеаҳои ниҳодӣ. – 2018.

баробари ҳуқуқҳои занон, баррасии масъалаҳои иштироки занон дар ҳаёти иҷтимоию иқтисодии мамлакат ва хизматрасониҳои давлатӣ, дар бар мегирад⁶.

10. Дар солҳои охири фаъолият барои ба даст овардани баробарии гендерӣ бо мақсади амалигардонии Консепсияи баробарии гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор барномаҳои муҳими стратегӣ қабул карда шуданд, аз ҷумла «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», «Барномаи рушди миёнамуҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020», «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон барои солҳои 2016-2020», «Барномаи давлатии пешгирии зуроварӣ дар оила барои солҳои 2014-2023», «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон барои солҳои 2021-2030», «Барномаи рушди миёнамуҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025» ва ғайра. Ҳуҷҷатҳои мазкур бо дарназардошти Ҳадафҳои рушди устувор ва принсипҳои он оид ба афзалиятҳои асосӣ: дастрасии баробари занону мардон ба ҳамаи намудҳои захираю имкониятҳо, васеъ намудани иштироки занон дар раванди қабули қарорҳо ва таъмини ҳаёти оро аз зӯроварӣ таҳия карда шудаанд.

11. Ҳукумати Тоҷикистон дар давраи аз соли 2019 то соли 2022 барои таъмин ва тавсеаи ҳуқуқи имкониятҳои занон аз воситаҳои қонунгузорӣ, ниҳодӣ ва молиявӣ истифода бурд. Ба қонунгузориҳои миллии мафҳумҳои нави «табъизи мустақим», «табъизи ғайримустақим», «чораҳои мусбати муваққатӣ» ва истилоҳоти дигар ворид карда шуданд. Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030 аз ҳисоби бучети давлатӣ маблағгузорӣ намудани онро дар солҳои 2022-2025 пешбинӣ менамояд⁷.

12. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тақмил додани қонунгузорӣ дар соҳаи баробарии гендерӣ ва пешбурди ҳуқуқҳои занон аҳамияти аввалиндараҷа медиҳад. Тибқи банди 1 Нақшаи амалиёти Барномаи давлатии пешгирии зӯроварӣ дар оила дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2023 ва банди 6 Нақшаи миллии амалиёт оид ба иҷрои тавсияҳои давлатҳои аъзои Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар чаҳорҷӯбаи Тавзеҳи универсалии даврӣ (давраи дуюм) барои солҳои 2017-2020, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 июни соли 2017 № 901 тасдиқ гардидааст, бо мақсади тақмил додани қонунгузорӣ оид ба таҳкими сиёсати гендерӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои занон бо амри Роҳбари Дастгоҳи иҷроияи Президенти ҚТ аз 29 июни соли 2017 Гурӯҳи корӣ оид ба тақмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар бораи барҳам додани қолабҳои гендерӣ, ҳифзи ҳуқуқҳои занон ва пешгирии зӯроварӣ дар оила ташкил карда шуд. Гурӯҳи мазкур ба се зергурӯҳ тақсим карда шуд:

12.1 **Зергурӯҳи 1.** Масъалаҳои тақмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба барҳам додани қолабҳои гендерӣ (дар назди ККЗО) дар ҳамкорӣ бо Лоихаи пешгирии зӯроварӣ дар оила (PDV).

⁶ Арзёбии гендерии минтақавӣ: Тоҷикистон // Бонки Осиеи Рушд. – 2016.

⁷ Муаррифии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар иҷтимоӣ 87-уми Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон. Иттифоқи ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Аз баробарии ҳуқуқӣ ба баробарии воқеӣ». Маърӯзаи алтернативии чоруми ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандии Тоҷикистон оид ба иҷрои Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймолкунӣ нисбати занон. <http://surl.li/htbev>

- 12.2 **Зергурӯҳи 2.** Масъалаҳои такмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар бораи ҳифзи ҳуқуқҳои занон (дар назди Вазорати адлияи ҚТ) дар ҳамкорӣ бо БРСММ Барномаи “Волоияти қонун ва дастрасӣ ба адолати судӣ”.
- 12.3 **Зергурӯҳи 3.** Масъалаҳои такмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба пешгирии зӯрварӣ дар оила (дар назди Прокуратураи генералӣ) дар ҳамкорӣ бо Лоиҳаи пешгирии зӯрварӣ дар оила (PDV).

13. Ҳамаи гурӯҳҳо дар ҳамкориҳои зич бо ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ташкилотҳои гендерии ғайриҳукумати қор қарданд. Ҳоло ҳамаи тавсияҳои зергурӯҳҳои қорӣ дар Дастгоҳи Иҷроияи Президенти ҚТ баррасӣ қарда мешаванд.

14. Дар ҷаҳорҷӯбаи иҷроии Лоиҳаи муштараки СММ ва Иттиҳоди Аврупо «Нури рӯшноӣ» оид ба решақан намудани зӯрварӣ нисбати қанону духтарон дар Тоҷикистон ба таҳкими нерӯи сохторҳои давлатӣ ва ТҶШ диққати қиддӣ дода шудааст, зеро ТҶШ дар масъалаи ба даст овардани баробарии гендерӣ ва барҳам додани зӯрварӣ нисбати қанону духтарон воситаи муҳим, намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ бошанд, шарикони асосии лоиҳаи «Нури рӯшноӣ» ба шумор мераванд:

- 14.1 Гурӯҳи машваратии доимоамалқунандаи ҷомеаи шаҳрвандӣ (ГМҶШ) созмон дода шуд. Он аз даҳ намояндаи гурӯҳи минтақаҳои гуногуне, ки дар соҳаи баробарии гендерӣ ва решақан намудани зӯрварӣ нисбати қанону духтарон таҷрибаи қофӣ доранд, иборат аст. Гурӯҳи мазқур ба таъмини ҳисоботдиҳӣ ва назорат ба иҷроии барнома ёрӣ расонд, инчунин саъю қӯшиши барномаро қихати васеъ ва доимӣ қалб қардани ҷомеаи шаҳрвандӣ бо роҳи фарогирии онҳое, ки ақиб мондаанд, дастгирӣ намуд;
- 14.2 Зиёда аз 40 ТҶШ аз минтақаҳои гуногун барои таҳия ва амалисозии аввалин дар таърихи Тоҷикистон Стратегияи Ҷомеаи Шаҳрвандӣ, қорӣ намудани тағйироти қуллӣ дар ҳалли масъалаи решақансозии зӯрварӣ нисбати қанону духтарон (ЗНЗД) ва таатбиқи Нақшаи амалиёти он муттаҳид гардиданд; иқдоми мазқур падидаи наве буд дар минтақа, бинобар ин аз қониби ҳамаи мамлақатҳое, ки Лоиҳаи муштараки СММ ва Иттиҳоди Аврупо «Нури рӯшноӣ»-ро амалӣ менамоянд, ба сифати таҷрибаи пешқадам эътироф қарда шуд;
- 14.3 Дар ҷаҳорҷӯбаи Лоиҳаи муштараки СММ ва Иттиҳоди Аврупо «Нури рӯшноӣ» аз қониби СММ-Занон ва ТҶ «Гендер ва таракқийёт» дар ҳамкорӣ бо Қумитаи қор бо қанон ва оилаи назди Ҳуқумати ҚТ ва дигар намояндагони сохторҳои давлатӣ Мактаби фаёолони гендерӣ ташкил қарда шуд, ки дар он мутахассисони қавон оид ба масъалаҳои гендерӣ таъёр қарда мешаванд. Натиҷаи дигари фаёолияти ТҶШ ташкили Шабақаи «Ҳаёт бе зӯрварӣ» гардид, ки ба узвияти он 50 ташкилот шомил мебошанд.

14.4 140 нафар намояндаи ТҶШ, ки бо занони маъҷуб, занони бо ВНМО зиндагикунанда ва занон аз табақаҳои камбизоат кор мекунанд, донишҳои худро дар бораи силсилаи лоиҳаҳо, мониторинг ва арзбӣ, ҷалб намудани маблағҳо тақмил доданд.

14.5 106 нафар журналист (аз матбуоти ҷопӣ, телевизион, радио ва ВАО-и интернетӣ) дар ҷаҳорҷӯбаи лоиҳаи «Нури рӯшноӣ» ва дар ҳамкорӣ бо БРСММ, Иттиҳоди шарикони Ассотсиатсияи ташкилотҳои журналистӣ, Ширкати телевизион ва радиои СМ-1 ва «Иттифоқи журналистон сатҳи донишу малакаи худро дар инъикоси мушкилоти гендерӣ бо дарназардошти принсипи «зарар нарасон» баланд бардоштанд. Аз ҳисоби журналистони ботаҷриба шабакаи мураббӣ-и ташкил карда шуд, ки онҳо нерӯи журналистони ҷавонро дар инъикоси мавзӯҳои гендерӣ пайваста тақмил медиҳанд. Коршиносии БРСММ барои журналистон оид ба инъикоси мавзӯҳои гендерӣ дастур таҳия намуд, ки он ба забони тоҷикӣ тарҷума карда шудааст. Дар асоси ин дастур барои журналистон китобчаи тавсияю маслиҳатҳо тартиб дода шуд.

15. Агенсии давлатии ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҶТ аз соли 2019 сар карда, бо мақсади васеъ намудани дастрасии занони аз зӯроварӣ ва харидуфурӯши одамон зарардида ба хизматрасониҳои зарурӣ дар асоси истифодаи фармоиши иҷтимоӣ ҳамкориро бо ташкилотҳои ҷамъиятии «Дилафруз», «Ғамхорӣ»-и вилояти Хатлон ва «Фемида»-и ш.Душанбе ривож медиҳад.

16. Аз моҳи августи соли 2021 дар назди Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии (ВТҶИА) Маркази ҷумҳуриявии хизматрасонии иҷтимоӣ ба қурбонӣ-и харидуфурӯши одамон ва зӯроварӣ дар оила кушода шудааст. Дар назди марказ паноҳгоҳ амал мекунад, ки он дар соли 2021 14 нафар зани кӯдакдорро қабул намуд, дар нӯҳ моҳи соли 2022 бошад, ба 68 нафар, аз ҷумла ба 56 нафар зани ба зӯроварии хонагӣ дучоршуда ёрӣ расонд⁸.

17. ККЗО бо дастгирии Фонди кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) аз соли 2022 Стратегияи коммуникатсионии «Оила – макони меҳрубонӣ»-ро амалӣ менамояд. Мақсади асосии Стратегияи коммуникатсионӣ ба аҳолии Тоҷикистон талқин намудани принсипҳои волидияти мусбат ва тағйир додани рафтор нисбати ЗНЗД мебошад.

18. Волидияти мусбат гуфта, чунин тарзи оиладориро меноманд, ки дар он ягон хел зӯроварӣ истифода бурда намешавад. Амсилаи волидияти мусбат ба чунин муносибатҳо асос меёбад:

- Оилае, ки дар он мард ва зан дар масъалаи ихтиёрдорӣ ба маблағҳои оилавӣ, тарбияи кӯдакон ва ҳалли дигар масъалаҳо ҳуқуқҳои баробар доранд;
- Шӯғли касбии ҳамаи аъзоёни калонсоли қобили меҳнати оила, фаъолияти меҳнати занон, ки на фақат ба зарурати гирифтани даромад, балки

⁸ Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқпоёмолкунӣ нисбати занон. Баррасии маърузаҳои давлатҳои иштирокчи тибқи моддаи 8-уми Конвенсияи пешниҳод кардаанд. Ҳисоботи даврии 7-уми Ҷумҳурии Тоҷикистон. <http://surl.li/htbwp>

инчунин ба нишон додани лаёқату қобилиятҳои худ ва ба даст овардани муваффақиятҳо равона гардидааст.⁹

3. Тавсифи мушкилот

19. Чӣ тавре ки натиҷаҳои мониторинги иҷрои барномаҳои давлатии пешбурди баробарии гендерӣ ва пешгирии зӯрварӣ дар оила нишон медиҳанд, солҳои охир фаъолияти ҳамаи субъектҳои пешгирии зӯрварӣ дар оила ҷоннок гардида бошад ҳам,¹⁰ вазифаҳои дар ҳуҷҷатҳои стратегӣ ба нақша гирифташуда пурра иҷро карда нашуданд.

20. Монеаҳои асосӣ дар роҳи амалисозии мақсадҳои стратегӣ, ба даст овардани баробарии гендерӣ ва ташаккул додани таҳаммулнопазирии қатъӣ нисбати зӯрварӣ инҳо мебошанд: қолабҳои манфии гендерӣ, вучуд надоштани ҳамкориҳои самарабахши байнисоҳавӣ ҳангоми таҳияи чораҳои сиёсат оид ба васеъ намудани имкониятҳои занон ва таъмини баробарҳуқуқии гендерӣ дар соҳаҳои гуногун, инчунин дар сиёсати мазкур вучуд надоштани муносибати тафриқанок, ки талаботи гуногуни мардону занон, гурӯҳҳои осебпазир ва имкониятҳои аҳолии шаҳру деҳотро ба назар мегиранд. Инро чунин далел собит менамояд, ки бо вучуди саъю кӯшиши зиёди Ҳукумати Тоҷикистон, дар ҷомеа ҳанӯз ҳам нобаробарии ҷиддии гендерӣ вучуд дорад. Асоси онро қолабҳои манфии гендерие ташкил медиҳанд, ки ба никоҳи бармаҳал, серзанагӣ, пурзӯр гардидани меъёрҳои падарсолорӣ дар ҷомеа, меъёри иҷтимоӣ доништа шудани зӯрварӣ сабаб мешаванд.

21. Тибқи натиҷаҳои мониторинг ва арзёбии ҷамъиятӣ, ба паҳншавии зӯрварӣ дар ҷомеа ва оила як қатор омилҳо мусоидат мекунанд: иҷтимоию иқтисодӣ, иҷтимоию фарҳангӣ ва иҷтимоию рӯҳӣ. Таъсири дарозмуддати як қатор омилҳои манфӣ ба мардҳо ва дигар аъзоёни оила, ба монанди аз даст додани кор, пурра бекор мондан, қолабҳои гендерӣ, инчунин истеъмоли машрубот, маводи муҳаддир ва ғайра ба нотинҷ гардидани вазъи оилавӣ ва муносибати бераҳмона нисбати зану фарзандон мусоидат мекунанд. Зӯрвариҳои мардҳо нисбати занон оқибати бевоситаи нобаробарии мавҷуда дар муносибати байни онҳо мебошад, ки бовариҳои мардҳоро ба зарурати таъмин ва нигоҳдории ҳокимияти худ ва назорат кардан ба муносибатҳои оилавӣ зиёд менамояд.¹¹

⁹ Ниг.: ККЗО. Стратегияи коммуникатсионии «Оила – макони меҳрубонӣ». Душанбе. 2022

¹⁰ Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ (2021). Таҳлили Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020

Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ (2020). Мониторинги иҷрои Барномаи давлатии пешгирии зӯрварӣ дар оила дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2023.

Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ (2018). Мониторинги иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо».

¹¹ Ҳисоботи Иттифоқи ТҶ «Аз барбарии ҳуқуқӣ ба баробарии воқеӣ» оид ба натиҷаҳои мониторинг ва арзёбии ҷамъиятӣ «Мушкилоти асосии иҷрои Қонуни ҚТ «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила» дар сатҳи маҳалҳо ва роҳҳои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои асосии иҷрои он». Душанбе. 2019.

22. Тағйир додани амсилаҳои иҷтимоию фарҳангии рафтори мардону занон вазифаи мураккабест, ки вақти дурудароз ва амалҳои пайгирона ва мувофиқашудаи давлат ва ҳамкориҳои онро бо ҷомеаи шахрвандӣ, аҳли тиҷорат, ходимони дин ва ташкилотҳои маҳаллӣ талаб менамояд. Сабаб дар он аст, ки асоси тақсимои нақшҳои гендериро меъёрҳои фарҳангии динӣ, анъана ва урфу одатҳои бисёрасра ташкил медиҳанд, ки аксарияташон аз лиҳози гендерӣ номақбул ва/ё зиддигендерӣ мебошанд. Тағйир додани онҳо амалҳои муттафиқонаро талаб менамояд, ки иҷрои пурраи онҳо барои дар оянда ба даст овардани баробарии гендерӣ, ташаккул додани ҳисси таҳаммулнопазирӣ ба зӯроварӣ нисбати занону духтарон, чи дар алоҳидагӣ ва ҷӣ дар маҷмуъ, имконият медиҳад.

23. Чи тавре натиҷаҳои тадқиқоти гузарондашуда¹² нишон медиҳанд, дар шуури аксарияти аҳолии амсилаи идеалии муносибатҳои ҳамдигарии мардону занон ҳанӯз ҳам ҳамон амсилаи анъанавиест, ки занонро, хусусан ҷавонзанонро (то 36-сола) аз ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ дур месозад. Вобастагии моддии зан аз мард (падар, бародар, писар, шавҳар), дар ҷаҳорҷӯбаи оила маҳдуд гардидани амалҳои ғайриҷамъиятӣ, қатъи назар аз дигаргуниҳои пешқадами демократӣ, бозорӣ, иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ технологӣ дар мамлакат ва дар тамоми ҷаҳон, шартӣ «табӣ»-и муносибатҳои иҷтимоии мардону занон ба шумор меравад.

24. Бо таъсири дигаргунсозҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва таҳаввули ҷомеа дар Тоҷикистони муосир нақшҳои гендерӣ хеле тағйир ёфтанд. Занҳо имрӯз баробари иҷро намудани вазифаҳои модарӣ, инчунин бо корҳои беруниҳонагӣ машғул мешаванд ва дар натиҷа бучети оила аз ду манбаи даромад, ҳам аз даромади мард ва ҳам аз даромади зан, ташаккул меёбад.

25. Мард дигар ягона ҳӯронандаи оила нест. Вале аз зан, бо вучуди серкории ӯ дар баҳши ҷамъиятӣ, ҳоло ҳам талаб карда мешавад, ки танҳо бо корҳои хона ва тарбияи кӯдакон машғул шавад, аз мардҳо бошад, танҳо пешравӣ дар соҳаи ҷамъиятӣ талаб карда мешавад. Дар айни ҳол ба назар гирифта намешавад, ки қолабҳои гендерӣ на танҳо ба инкишофи занон, балки ба инкишофи мардон низ таъсири манфӣ мерасонанд, пас талафот аз вазъияти бавучудода ҳам ба оила зарар меорад ва ҳам ба пешрафти тамоми ҷомеа.

26. Нақши анъанавии мард бухроноро аз сар мегузаронад, ки дар натиҷаи дигаргуниҳои дар ҷомеа бавучудоянда пайдо шудааст. Вазифаи «ҳӯронандаи оила»-ро пурра иҷро карда натавонистани мард, амал карда натавонистани ӯ аз рӯи меъёрҳои «муваффақиятноки» аз ҷумла ба зохир гардидани зӯроварӣ дар оила, «мардигарӣ»-и бардурӯғ, афзоиши худкушӣ, изтиробии саҳти рӯҳӣ ва беморӣ дар байни мардон бурда мерасонад. Мардияти аздастрафта яке аз омилҳои ҷиддии худкушӣ ба ҳисоб меравад, ки тибқи маълумоти омории Ташкилоти

¹² Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ICF. 2018. Тадқиқоти тиббии демографии Тоҷикистон 2017. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Роквилл, Мэриленд, ИМА; Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ, Oxfam, Zerkalo-Analytics (2016). Дониш, муносибат ва амалияи дарки нақшҳои гендерӣ ва зӯроварии гендерӣ дар шаш ноҳияи Тоҷикистон.

умумичаҳони тандурустӣ (ТУТ), дар байни мардҳо назар ба занҳо зиёдтар дучор мешавад.

27. Дар айни ҳол, мувофиқи маълумоти ТУТ, Тоҷикистон дар соли 2019 дар радабании (рейтинги) мамлакатҳо аз рӯи теъдоди худкушӣҳои 167-умро (5,3 ҳодисаи худкушӣ ба 100 000 нафар) ишғол намуда, аз ҷои 173-юм (2,5 ҳодисаи худкушӣ ба 100 ҳазор нафар) дар соли 2016 боло баромад¹³.

28. Агар гап дар бораи худкушии занон равад, пас сабаби он аксар вақт зӯрварӣ дар оила, тақсимои анъанавии нақшҳои гендерӣ, мақоми пасти занон, хусусан ҷавонзанон дар оила мебошад. Занҳо, аз тарси он ки хешу таборон ва ҳамсоҳҳо онҳоро маҳкум хоҳанд кард, ҳодисаҳои зӯрвариро пинҳон медоранд, тамоми ғаму ғуссаро дар дили худ нигоҳ медоранд ва оқибат даст ба худкушӣ мезананд.

29. Хусусан пайравии на фақат насли калонсол, балки наврасону ҷавонон ба қолабҳои гендерӣ басо ташвишвар мебошад. Лозим ба тазаккур аст, ки наврасон, дар муқоиса бо волидон, бештар ба тақсимои анъанавии амсилаҳои рафтори мардону занон таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд.

30. Яке аз сабабҳои беҳимоягии занон аз зӯрварӣ ва самаранокии пасти корҳо дар ин соҳа аз он иборат аст, ки аҳли ҷомеа аҳамияти ин мушкилотро ба қадри кофӣ дарк намекунад. Чунин фикре васеъ паҳн шудааст, ки ба мушкилоти зӯрварӣ нисбати занон аз будаи зиёд баҳо дода мешавад ва он дар муқоиса бо мушкилоти дигари иҷтимоӣ чандон муҳим нест.

31. Дар ҷомеа ақидае вучуд дорад, ки зӯрварӣ дар оила ин кори оилавӣ, кори шахсист. Ба сифати далел хусусиятҳои менталитети шарқӣ, урфу одат ва ғ. мисол оварда мешавад. Чун кори шахсӣ дарк карда шудани зӯрварӣ дар оила боиси он мегардад, ки шахсони зӯрварӣ содиркарда аксар вақт бечазо мемонанд ва худро ба чунин амалҳо ҳақдор ҳисоб карда, зӯрвариро аз нав такрор мекунанд. То он вақте ки чунин ақида аз шуури ҷомеа решақан карда нашавад, ба тағйиротҳои мусбат ноил гардидан душвор аст, ва шахсоне, ки дар оила нисбати онҳо зӯрварӣ содир карда мешавад, аз дастгирию кӯмаки беруна маҳрум мемонанд ва аз ҷанголи зӯрварӣ ҳалос шуда наметавонанд.

32. Муассисаҳои давлатӣ барои нест кардани оқибатҳои зӯрварӣ нисбати занон маблағҳои калон харҷ мекунанд. Ҳамаи ин на танҳо барои қурбониёни зӯрварӣ, балки барои тамоми ҷомеа оқибатҳои вазнин меорад.

33. Дар баробари ин барои амалигардонии чораҳои банақшагирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вазорату идораҳо чиҳати бартараф намудани қолабҳои гендерии манфӣ дар бораи нақши мардону занон дар ҷомеа нарасидани маблағҳои молиявӣ ҳис карда мешавад. Механизмҳои байниидоравии ҳамкорӣ дар гузарондани чорабиниҳои иттилоотӣ ба қадри васеъ истифода бурда намешаванд. Чорабиниҳои таълимӣ иттилоотӣ, ки чи аз тарафи ташкилотҳои давлатӣ ва чи аз тарафи ҷомеаи шахрвандӣ гузаронда мешаванд, аксар вақт

¹³ <https://ourworldindata.org/suicide/>
<https://gtmarket.ru/ratings/global-suicide-ranking>

хадафи муайян надоранд ва ба тағйир додани меъёрҳои манфии иҷтимоии гендерӣ нигаронида нашудаанд.

34. ВАО метавонанд дар рафъи ақидаҳои нодуруст оид ба нақшҳои анъанавии гендерӣ ҳиссаи муҳим гузоранд. Аммо дар телевизион ва радиои давлатӣ стратегияи махсус таҳияшудаи коммуникатсионӣ барои муҳокимаи оммавии мушкилоти нобаробарии гендерӣ, аз ҷумла барои бартараф намудани қолабҳои гендерӣ вучуд надорад. Барномаҳои гоҳ-гоҳ пахшшаванда ба тағйир додани амсилаҳои рафтори мардону занон ва барҳам додани анъанаю хурофоти манфӣ ёрии ҷиддӣ расонда наметавонанд.

35. Таҳлили ВАО нишон медиҳад, ки чи мақомоти ҷопии давлатӣ ва чи мақомоти ҷопии мустақил дар ин масъала суғуст фаъолият нишон медиҳанд. Ҷорабиниҳои ба нақша гирифташуда барои муҳокимаи оммавии нақшҳои нави мардону занон дар ҷомеа ва оила суғуст иҷро карда мешаванд. Инчунин имкониятҳои низоми маориф низ суғуст истифода бурда мешаванд. Усулу воситаҳои гузарондани экспертизаи гендерии китобҳои дарсӣ барои мактабҳо ва дигар муассисаҳои таълимӣ вучуд надоранд.

36. Яке аз ниҳодҳои асосии ҷомеа оила мебошад, ки ба тарбияю ташаккули насли наврас таъсири муҳим мерасонад. Вазифаи тарбияи кӯдакон асосан ба зиммаи зан гузошта шудааст. Илова бар ин, чи тавре тадқиқотҳо нишон медиҳанд, 97% мардон ва 72% занон чунин мешуморанд, ки зан ба хотири нигоҳ доштани оила бояд ба зӯрварӣ тоқат кунад. Ба таври дигар гӯем, зӯрварӣ чун меъёри иҷтимоӣ дарк карда мешавад.

37. Тибқи маълумоти Тадқиқоти тиббии демографии Тоҷикистон (ТТДТ), фоизи занҳое, ки аз синни 15-солагӣ дучори зӯрварии ҷисмонӣ гардидаанд, аз 18.8%-и соли 2012 дар соли 2017 то 23.7% афзуд. Фоизи занҳое низ, ки дар давоми 12 моҳи охир дучори зӯрварии ҷисмонӣ шудаанд, аз 13%-и соли 2012 дар соли 2017 то 17% зиёд гардид. Фоизи занҳое, ки аз синни 15-солагӣ ба зӯрварии ҷисмонӣ дучор шудаанд, дар ҳар минтақа ҳар хел аст: аз 9% занҳо дар Душанбе то 36% занҳо дар вилояти Хатлон. Фоизи занҳое, ки зӯрварии шаҳвониро аз сар гузарондаанд, тибқи маълумоти соли соли 2012-юм 3.7%, дар соли 2017 бошад, 1.6%-ро ташкил дод. Занҳои аз шавҳар ҷудошуда назар ба занҳои шавҳардор дар бораи зӯрварии шаҳвонӣ бештар хабар медиҳанд: соли 2012 – 4.7% (шавҳардор) ва 8.6% (ҷудошуда/беваҳо), соли 2017 – мувофиқан 2.0% ва 3.9%¹⁴. Тибқи маълумоти омори ҷаҳонӣ, зӯрварии шаҳвонӣ аз ҷониби шарикӣ шаҳвонӣ назар ба шахси бегона бештар содир карда мешавад – мувофиқан 24.0% ва 6.0%. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки бевосита ҳуди занҳо на ҳамаи шаклҳои зӯрварӣ дар хонаро чун зӯрварӣ дарк мекунанд¹⁵.

¹⁴ Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ICF. 2018. Тадқиқоти тиббии демографии Тоҷикистон 2017. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Роквилл, Мэриленд, ИМА.

¹⁵ Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ICF. 2018. Тадқиқоти тиббии демографии Тоҷикистон 2017. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Роквилл, Мэриленд, ИМА.

38. Барои хонаводаҳои Тоҷикистон амсилаи анъанавии аз наслҳои зиёд боқимондаи оила маъмул мебошад ва сабаби ин дар он аст, ки зиёда аз 70% аҳолии мамлакат дар деҳот зиндагӣ мекунад. Ҳанӯз ҳам чунин тамоюл мушоҳида карда мешавад: дар шуури чомае никоҳҳои маҷбурӣ ва бармаҳалро «меъёр» ҳисоб мекунанд ва вақте ки духтарро ба шавҳар медиҳанд, ӯ бе ягон хел тайёри ба ҳаёти мустақилона, бе таҳсилоти касбӣ ва малакаю таҷриба ба оилаи шавҳар мекуҷад. Амсилаи аз наслҳои зиёд боқимондаи оила маъноӣ онро дорад, ки бучети зиёди вақти занҳо ба иҷрои фаъолияти ҳаётии ҳамаҷузҳои хонавода сарф мешавад. Ва, мувофиқан, дар бозори меҳнат ба зан корҳои камдаромад ҷудо карда мешаванд, илова бар ин ба зан лозим меояд, ки ин корҳоро якҷоя бо корҳои хона иҷро намояд¹⁶. Зимнан фаромӯш кардан лозим нест, ки меҳнати хонагӣ ба гурӯҳи корҳои ба назар нонамоён ва бемузд дохил мешавад¹⁷.

Таносуби мардону занон дар мамлакат мувофиқан 50.5% ва 49.5%-ро ташкил медиҳад. Вале дар сатҳи қабули қарорҳо – чи дар сатҳи сиёсат ва чи дар сатҳи хонаводаҳо – занҳо ҳанӯз ҳам кам намоёндагӣ мекунанд. Мувофиқи чамъбасти интиҳоботи парламент дар соли 2020, намоёндагии занон дар Маҷлиси намоёндагон 24 фоиз ва дар Маҷлиси миллӣ – 26 фоизро ташкил медиҳад. Шумораи қиёсии заноне, ки дар қабули қарорҳо дар сатҳи хонаводаҳо, аз ҷумла дар масъалаи саломатӣ, хусусан саломатии репродуктивии худ иштирок карда метавонанд, кам аст. Чун анъана, чунин қарорҳоро калонсолони хонавода, бештар мардҳо бе иштироки занон қабул мекунанд. Аз занҳои шавҳардор 33% занҳои 15-40-сола мустақилона ё якҷоя бо шавҳарони худ дар қабули се қарори мушаххас дар сатҳи хонавода иштирок мекунанд, 49% дар қабули ягонтои ин се қарор иштирок намекунад.¹⁸

39. Яке аз монетаҳои роҳи дастрасӣ ба таҳсилот ва васеъ намудани имкониятҳои занон никоҳҳои маҷбурӣ ва бармаҳал мебошанд. Қатъи назар аз он ки соли 2010 ҳудуди поёнии синни никоҳ то 18-солагӣ боло бардошта шуд, ҳоло ҳам дар мавридҳои истисноӣ бо қарори суд имконияти паст кардани синни никоҳ то 17-солагӣ вуҷуд дорад. Дар айни ҳол, чи тавре ки тавзеҳи дар соли 2019 гузарондашудаи «қарорҳои суд» нишон дод, қонунгузори «мавридҳои истисноӣ»-ро муайян накардааст, ки ин барои тафсири васеи онҳо имконият медиҳад¹⁹.

40. Тибқи маълумоти Фонди кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид дар соли 2012, тақрибан 400 млн зани аз 20 то 49-солаи тамоми ҷаҳон то расидан ба синни 18-солагӣ ба никоҳ ё ба муносибатҳои никоҳӣ даромаданд. Бинобар ин Кумитаҳои СММ²⁰ ба чунин ҳодисаҳо диққати ҷиддӣ доданд, вақте ки духтарчаҳоро бе ризоияти бошуурона, озод ва пурраи онҳо ба шавҳар медоданд, вақте ки дар лаҳзаи ба никоҳ даромадан аз ҳад зиёд ҷавон буда, ҷисман ва рӯҳан ба ҳаёти мустақилона ё ба қабули қарорҳои оқилона ва бошуурона тайёр

¹⁶ Агентии омор, Тоҷикистон ва IFC International. Тадқиқоти тиббию демографии Тоҷикистон: Atlas. – 2013.

¹⁷ Зӯровариҳои хонагӣ: арзёбии фаврии монетаҳои ниҳодӣ. – 2018.

¹⁸ Агентии омори назди Президенти ҶТ. ТТДТ. 2017. Душанбе. с. 261.

¹⁹ Бекназарова Г., Александрова Л. Таҳлили тасвирҳои судие, ки ба қайд гирифтани никоҳҳои бармаҳалро иҷозат медиҳанд // СММ-Занон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2019.

²⁰ Кумитаи оид ба барҳам додани ҳуқуқвайронкунии нисбати занон ва Кумитаи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак

набуданд, аз ин рӯ наметавонианд барои даромадан ба ақди никоҳ розигӣ диҳанд.

41. Никоҳи бармаҳал дар бисёр мавридҳо одатан боиси ҳомиладорӣ ва таваллуди барвақт мегардад ва дар натиҷа нишондиҳандаҳои беморшавӣ ва фавти модарон то дараҷаи аз миёна боло афзоиш меёбад. Дар тамоми ҷаҳон марги бо ҳомиладорӣ алоқаманд сабаби асосии фавти духтарони шавҳардор ё бешавҳари синни 19-49-сола ба шумор меравад. Нишондиҳандаи фавти кӯдакон дар байни кӯдакони аз модарони хеле ҷавон таваллудшуда нисбат ба кӯдакони аз модарони калонсол таваллудшуда баландтар аст (баъзан зиёда аз 2 маротиба). Дар мавридҳои никоҳи бармаҳал ва/ё маҷбурӣ, хусусан вақте ки шавҳар аз зан хеле калонсолтар аст ва вақте ки духтарча имконият надошт маълумоти зарурии пурра гирад, духтарчаҳо, одатан, ба қабули қарорҳо оид ба ҳаёти худ ҳуқуқҳои маҳдуд доранд. Никоҳи бармаҳал на фақат ҳуқуқи озодона ҷой иваз карданро маҳдуд мекунад, балки инчунин боиси афзоиши нишондиҳандаҳои мактабро тарк намудани хонандагон, хусусан духтарчаҳо, маҷбуран аз мактаб хориҷ карда шудани онҳо, инчунин зиёдшавии хатари зӯрварию хонагӣ мегардад²¹.

42. Дар сатҳи таҳсилоти миёна ва олӣ ҳоло ҳам номуносибии гендерии касбӣ боқӣ мондааст, яъне духтарон бештар ба фанҳои гуманитарӣ ҷалб карда мешаванд ва дар натиҷа онҳо дар оянда дар бозори меҳнат бо корҳои камдаромад машғул хоҳанд шуд.

43. Натиҷаҳои Муоинаи қувваи корӣ- 2016 нишон медиҳанд, ки аз байни занҳои қобили меҳнат тақрибан 31% бо ҷои кор таъмин буданд, дар байни мардҳо бошад, ин нишондиҳанда 49%-ро ташкил медиҳад. Тибқи маълумоти Муоинаи қувваи корӣ- 2016 (МҚК-2016), ҳиссаи занони машғули кор, ки маълумоти касбӣ (*олӣ, миёнаи махсус, касбии ибтидоӣ*) доранд, дар муқоиса бо мардҳо ду маротиба камтар аст (мардҳо – 36.6%, занҳо – 19.8%), *бе дарназардошти муҳоҷирони меҳнатӣ*. Илова бар ин, дар байни занон ва мардон нисбат ба соли 2009 паст шудани сатҳи маълумоти касбӣ мушоҳида карда мешавад (мувофиқан 48.2% ва 22.7%)²².

44. Занҳои деҳот дар масъалаи гирифтани маълумоти касбӣ на танҳо назар ба мардҳо, балки назар ба занҳои шаҳрӣ низ имконияти камтар доранд. Тибқи маълумоти барӯиҳатгирии аҳолии соли 2010, агар дар байни занҳои машғули кори шаҳрӣ 39.1% маълумоти касбӣ (*олӣ, олии нопурра, миёна, касбии ибтидоӣ*) дошта бошанд, пас дар байни занҳои деҳот – танҳо 8.7%²³.

45. Дар роҳи ба даст овардани имкониятҳои баробар ва муқовимат бо зӯрварӣ нисбати занону духтарон пандемияи Ковид-19 монеаи ҷиддӣ гардид. Мувофиқи маълумоти тадқиқоти Бонки ҷаҳонӣ, «Тоҷикистонро гӯш карда»:

²¹ Тавсияи муштараки умумии №31 Кумита оид ба барҳам додани ҳуқуқвайронкунӣ нисбати занон/ эроди умумии №18 Кумитаи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак оид ба амалҳои зарарнок. 14 ноябри соли 2014.

²² Ниг.: Агентии омори назди Президенти ҶТ. Вазъият дар бозори меҳнати ҶТ. (Ҳисобот аз рӯи натиҷаҳои муоинаи қувваи корӣ, ки аз 20 июл то 20 августи соли 2016 гузаронда шудааст). Душанбе. 2017.

²³ Ниг.: Агентии омори назди Президенти ҶТ. Вазъият дар бозори меҳнати ҶТ. (Ҳисобот аз рӯи натиҷаҳои муоинаи қувваи корӣ, июн-июли с. 2009).

Муоинаи некӯахлоии хонаводаҳо, тақрибан 28.0% хонаводаҳо қайд намуданд, ки дар моҳи майи соли 2020 ба ёрии тиббӣ эҳтиёҷ доштанд, 17.5%-и онҳо ибраз доштанд, ки онро гирифта натавонистанд²⁴. Тазаккур додан лозим аст, ки вазъияти занҳои бо ВНМО зиндагикунанда, занони маъюб ва занон аз дигар гурӯҳҳои осебпазир, ки то пандемия ҳам дар масъалаи таъминот бо ҷои кор, маоши сазовор, гирифтани ёрии зарурии иҷтимоӣ, аз ҷумла гирифтани кӯмакпулии ҳармоҳа барои кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда, бо гизои сунъӣ таъмин кардани кӯдакони навзоди аз модарони гирифтори ВНМО-и мусбат таваллудшуда, истифода аз маҷмуи хизматрасониҳои тиббӣ, машваратҳои психологӣ ва ғ. душворӣ мекашиданд, боз ҳам душвортар гардид.

46. Дар шароити оқибатҳои манфии иҷтимоӣ ва иқтисодии пандемияи Ковид-19 барои тамоми аҳоли занон аз сабаби маҳдуд будани дастрасиашон ба намудҳои гуногуни захираҳо, вобастагии иқтисодиашон аз шавҳар ё дигар аъзоёни хонавода, таъсири қолабҳои гендерӣ бо проблемаҳои боз ҳам мураккабтар дучор гардиданд. Тибқи бақайдгирии мурочиатҳо ба Маркази занони «Гулрухсор» (ш. Хучанд), агар дар се моҳи соли 2020 (январ, феврал, март) бо масъалаҳои иқтисодӣ ҳамагӣ 18 нафар мурочиат карда бошанд, пас дар моҳи майи соли 2020 бо ин масъалаҳо 3.5 маротиба зиёдтар (64 нафар) мурочиат намуданд.

47. Пандемияи Ковид-19 зарурати тезонидани татбиқи чораҷӯиҳоро барои ҷорӣ намудани технологияҳои муосир дар соҳаҳои гуногуни ҳаёт пеш гузошт. Дар олами муосир рақамикунонӣ яке аз имкониятҳои таъмини дастрасӣ ба бозори меҳнат ва рушди соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Дастрасӣ ба иттилооти рақамӣ ва имкониятҳои истифодаи ин воситаҳо ба кам кардани нобаробарии иҷтимоӣ мусоидат менамоянд. Ин ба занон ва дигар гурӯҳҳои осебпазир, аз ҷумла ба шахсони маъюб ва занони деҳот ёри мерасонад, ки малакаҳои рақамиро омӯзанд ва инкишоф диҳанд. Мақсад на танҳо аз он иборат аст, ки дастрасии табақаҳои осебпазир ба таҷҳизоти рақамӣ ва Интернет васеъ карда шавад, балки малакаҳои рақамии онҳо, ки воридшавӣ, фаъолияти доимӣ ва пешравии онҳоро дар бозори меҳнат осон менамоянд, такмил дода шаванд²⁵.

48. Баробарии гендерӣ дар раванди рақамикунонӣ тағйиротҳои куллии сохториеро талаб менамояд, ки ба ҳамаи ҷанбаҳои идоракунии рақамӣ ва ҳамаи иштирокчиёни экосистемаи рақамӣ дахл мекунанд. Ин имкон медиҳад, ки ҳамаи садоҳо ва фикру ақидаҳо шунида шаванд, аз ҷумла фикру ақидаи коршиносон оид ба масъалаҳои гендерӣ ва ТИК.

49. Дастрасӣ, соҳибӣ ва истифодаи воситаҳои рақамӣ аз лиҳози гендерӣ бетарафона нестанд. Занҳо дар масъалаи дастрасӣ ва итифодаи технологияҳо назар ба мардҳо бештар бо монеаҳои ҷиддӣ дучор меоянд — онҳо ғайр аз малакаҳои зарурӣ надоштан инчунин бо таъсири меъёрҳои мавҷудаи иҷтимоӣ ва гендерӣ бо маҳдудиятҳои зиёди оилавӣ рӯбарӯ мешаванд ва, ба ҳамин тарик, аз раванди гузариш ба технологияҳои рақамӣ берун мемонанд²⁶. Тибқи маълумоти

²⁴ <http://surl.li/fgoev>

²⁵ Баробарии гендерӣ дар рақамикунонӣ. Масъалаҳои асосӣ ҳангоми таҳияи барномаҳо. UNDP, 2021.

²⁶ Баробарии гендерӣ дар рақамикунонӣ. Масъалаҳои асосӣ ҳангоми таҳияи барномаҳо. UNDP, 2021.

Тадқиқоти тиббию демографӣ, дар Тоҷикистон дар давоми дуvozдах моҳи охир ҳамагӣ 12.4% занҳо аз Интернет истифода бурданд²⁷.

50. Аммо на дар ҳуди Барномаи рушди миёнамуҳлати иқтисоди рақамӣ дар ҚТ барои солҳои 2021-2025 ва на дар Нақшаи амалигардонии он омилҳои гендерӣ умуман ба назар гирифта намешаванд, инчунин ба таъмини дастрасии баробари занҳо ва васеъ намудани имкониятҳои онҳо дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ аҳамияти зарурӣ дода намешавад. Масалан, дар нақша барои васеъ намудани дастрасӣ ва истифодаи самараноки технологияҳои иттилоотӣ як қатор тадбирҳои пешбинӣ гардидаанд. Вале онҳо хусусияти аз лиҳози гендерӣ бетараф доранд ва ҳангоми иҷрои онҳо ба гумон аст, ки омили гендерӣ ва имкониятҳои маҳдуди занон ба назар гирифта шавад.

51. Яке аз нишондиҳандаи муҳими мустақилияти иқтисодӣ ҳуқуқи занон ба моликии захираҳои асосӣ ва назорат ба онҳо мебошад. Маълумотҳои муоинаи миллӣ нишон медиҳанд, ки ҳамагӣ нисфи занон ба манзил ҳуқуқҳои муайяни моликӣ доранд ва камтар 1%-и онҳо ягона соҳибмулкони манзил ба шумор мераванд. Хонаводаҳои сардорашон зан назар ба хонаводаҳои сардорашон мард камтар чунин молҳои қиматбаҳо доранд, ба монанди автомобил, мошини боркаш, компютер. Инчунин дар масъалаи соҳибӣ ба замин ва чорво низ фарқиятҳои гендерӣ вуҷуд доранд. Занҳои шахр ва деҳот ба дараҷаи баробар соҳиби хона буда тавонанд ҳам, вале ҳамагӣ 16.5% занони шахрӣ дар муқоиса бо 33.7% занони деҳот дар ин ё он шакл соҳиби замин мебошанд (занҳо одатан якҷоя ба замин соҳибӣ мекунанд).

52. Қитъаи замини хонаводаҳои сардорашон зан назар ба хонаводҳои сардорашон мард одатан камтар аст²⁸.

53. Тибқи маълумоти шохиси (индекси) фарқияти глобалии гендерӣ, дар Тоҷикистон аз рӯи аксарияти нишондиҳандаҳои баробарии гендерӣ ақибмонӣ мушоҳида карда мешавад, ки ин боиси гузаштан аз ҷойи 93-юм (соли 2015) ба ҷойи 137-ум (соли 2020) гардид. Соли 2022 Тоҷикистон мавқеи худро беҳтар намуд ва дар радбаандӣ бо шохиси (индекси) 0,663 ҷойи 114-умро ишғол кард. Ин шохис аз чор ҷузъ иборат аст: фаъолият ва имкониятҳои иқтисодӣ; сатҳи маълумот; саломатӣ ва қобилияти рӯзгузаронӣ; фаъолияти сиёсӣ²⁹.

54. Умуман, дар мамлакат баъди қабул карда шудани СМР-2030 дар самти ниҳодикунонии мунсибатҳои гендерӣ дар раванди рушди миллӣ як қатор тадбирҳои муҳим андешида шуданд, ба монанди экспертизаи гендерии конунгузорӣ, бучетсозии гендерӣ, таълими мунтазами масъалаҳои гендерӣ ва,

²⁷ Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ICF. 2018. Тадқиқоти тиббию демографии Тоҷикистон 2017. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Роквилл, Мэриленд, ИМА.

²⁸ Бонки осиёии рушд. 2016. Арзёбии минтақавии гендерии Тоҷикистон. – Мандалуэн, Филиппин.

²⁹ WEF (2020), Global Gender Gap Report 2020, p.329, available at: <https://clck.ru/UMzKU>; WEF_GGGR_2022.pdf (weforum.org), p.10.

мутобиқан, чорӣ намудани афзалиятҳои гендерӣ дар ҳамаи бахшҳои рушди миллӣ, хусусан дар бахшҳои иқтисодӣ³⁰.

4. Мақсаду равишҳои асосӣ

55. Концепсияи мазкури Стратегияи Kommunikатсионӣ диди умумӣ ва маҷмуии сиёсати миллиро барои дар ҷомеа ба даст овардани ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардону занон, инчунин ташаккул додани таҳаммулнопазирии қатъиро нисбати зӯрварии гендерӣ дар бар мегирад.

56. Концепсияи Стратегияи коммуникатсионӣ барои таҳия намудани стратегияи коммуникатсионии муқаммалӣ давлат, ки аз ҷониби ҳамаи тарафҳои манфиатдор (сохторҳо ва агентҳои давлатӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ВАО, баҳши хусусӣ ва умуман аҳли ҷомеа) як хел фаҳмидани хусусиятҳои масоили гендериро дар ҷомеаи Тоҷикистон таъмин менамояд, инчунин имкон медиҳад, ки барои решакан намудани зӯрварӣ дар ҷомеа тадбирҳои ҳамоҳангсозишуда ва асоснок андешида шаванд, таҳкурсии муҳим ба шумор меравад.

57. Стратегияи коммуникатсионӣ яке аз механизмҳои асосӣ ва идомаи мантиқии сиёсати гендерии мамлакат ба ҳисоб рафта, мақсади он мусоидат ба сиёсати мазкур дар амалисозии ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардону занон тавассути тағйир додани меъёрҳои манфии гендерии иҷтимоие мебошад, ки дар ҷомеа ва оила бартарияти мардҳоро бар занҳо талқин намуда, зӯрварӣ нисбати занону духтаронро ҳақ мебароранд.

58. Стратегияи Kommunikатсионӣ (СК)-ро тавассути ҳамкории иттилоотию коммуникатсионӣ бо ҳамаи субъектҳои манфиатдор амалӣ кардан мумкин аст.

59. Равишҳои асосии Концепсияи СК ба принципҳои Ҳадафҳои Рушди Устувор (ҲРУ) ва СМР-2030 асос меёбанд:

59.1 **Ҳуқуқҳои инсон.** Ҳар як шахс, новобаста аз ҷинс, дорои ҳуқуқҳои мебошад, ки Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шартномаҳои ба тасвиб расондашудаи байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва дигар санадҳои қонунгузорӣ пешбинӣ намудаанд. Дар айни замон фаҳмида мешавад, ки ҳама гуна фарқгузорӣ, истисноқунӣ ё маҳдудсозӣ, ки ба суғур ё бекор кардани эътироф, истифода ё амалӣ карда шудани ҳуқуқҳои инсон ва озодиҳои асосӣ аз ҷониби занон дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, граждонӣ ё ҳама гуна соҳаи дигар равона гардидааст, ҳуқуқпоймолқунӣ нисбати занону духтарон ба шумор меравад.

59.2 **Ягон кас ақиб гузошта нашавад.** Мо эътироф менамоем, ки занону мардон гурӯҳҳои якҷинса нестанд. Бинобар ин ҳангоми таҳия ва

³⁰ Бекназарова Г., Турахонова Д. Тоҷикистон, дурнамои гендерӣ: оё гузариш аз самти аграрӣ ба самти саноатӣ имконпазир аст? (дар ҷоп).

амалисозии чораҳо талаботҳои хоси гурӯҳҳои гуногуни осебпазир – шахсони маъҷуб; маҳбусони собиқ; шахсони бо ВНМО зиндагикунанда; камбизоатҳо; шахсони дар деҳоти дурдаст истиқоматкунанда; шахсони бетабаа ва дигаронро ба назар гирифтани зарур аст. Дар айни ҳол ба эътибор бояд гирифт, ки занҳо аз гурӯҳҳои номбаршуда дар вазъияти осебпазиртар қарор доранд.

- 59.3 **Ҳамкорӣ ва шарикӣ.** Амалисозии Стратегия фаъолияти ҳамаи мақомоти ҳокимият – қонунгузорӣ, судӣ, иҷроияро дар сатҳҳои миллӣ ва маҳаллӣ, фаъолияти ҳамаи соҳаҳои давлатӣ ва ғайридавлатии ҷомеа ва ҳар як сокини мамлакатро талаб мекунад. Дар айни ҳол ҳамохангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ҷамеаи шаҳравандӣ ва ташкилотҳои маҳаллӣ дар сатҳи баландтарин басо муҳим мебошад.
- 59.4 **Равонасозӣ ба натиҷаҳои баробар барои ҳар як шахс.** Ба эътибор гирифтани зарур аст, ки имкониятҳо барои амалисозии ҳуқуқҳои мардону занон якхела нестанд, чунки дастрасии занон ба захираҳои моддию ғайримоддӣ маҳдуд мебошад. Бинобар ин, ҳангоми таҳияи чораҳои сиёсат на усулҳои барои ҳама якхела, балки усулҳоро бо назардошти имкониятҳои нобаробари занон дар муқоиса бо мардон, инчунин бо назардошти талаботи гурӯҳҳои гуногуни осебпазир истифода бурдан лозим аст.
- 59.5 **Равиши ба фарҳанг асосёфта.** Рафтор ва фикри андешаи инсон бо маҷмуи арзишҳои муайян қарда мешавад, ки ӯ онҳоро сармашқи қори худ қардааст. Мо тасдиқ менамоем, ки самаранокии СК ва сиёсати гендерӣ аз ҷумла бо таваҷҷӯҳ намудан ба хусусиятҳои фарҳанг ва анъанаҳои мусбати халқи тоҷик ва дигар халқҳои мамлакат, бо низоми мавҷудаи арзишҳои ҷомеаи Тоҷикистон муайян қарда мешавад. Ба арзишҳои таъҷ менамоем, ки бо принсипҳои баробарии гендерӣ муҳолиф нестанд, ба монанди сулҳпарварӣ, эҳтироми қалонсолон, арзишҳои оилавӣ, дастгирии наздикон ва ғайра. Фикр мекунем, ки ҳар қадоме аз ин арзишҳо бояд шарҳу тафсир дода шаванд ва дар онҳо манфиату талаботи ҳар кас, хусусан гурӯҳҳои қамқимоя: кӯдакон, қирсолон, маъҷубон ва дигарон ба назар гирифта шаванд. Илова бар ин, диққатро ба дигаргунсозии арзишҳои, ки хусусияти таъҷизӣ доранд, ба монанди бартарияти мардон бар занон, ба қадди ақал расондани нақши занон дар ҷомеа ва оила, дарк нақрдани кӯдак чун шахсияти мустақил ва ғайра равона месозем.

5. Самтҳои Стратегияи коммуникатсионӣ

60. Барои ба даст овардани ҳадафҳои СК самтҳои афзалиятноки зерин муайян қарда шудаанд, ки тағйир додани қолабҳои манфии гендериро талаб мекунанд:

- 60.1 Тағйир додани муносибати чомеа ба нақшҳои гендерӣ дар оила, ки дар он дуюмдараҷа будани занону духтарон бо роҳи эътироф намудани аҳамият ва арзишмандии мардону занон ва писарону духтарон дар оила ва чомеа таъкид ва тасдиқ карда мешавад
- 60.2 Васеъ ва пурзӯр намудани нақши занон дар ҳаёти сиёсии мамлакат
- 60.3 Дар ҳама ҷо ҷорӣ намудани муносибати гендерӣ дар низомии таҳсилот бо мақсади бартараф кардани чудосозии (сегрегатсия) гендерӣ
- 60.4 Васеъ намудани имкониятҳои иқтисодии занон ва мустақилияти иқтисодии онҳо тавассути васеъ намудани соҳаҳои шугъл ва самтҳои соҳибқорӣ занон
- 60.5 Баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ ва муносибати таҳаммулпазиронаи чомеа нисбати мавқеи ҷаҳлонаи занон дар идоракунии захираҳои об, замин ва дигар захираҳои техникаӣ

61. Самтҳои мазкур самтҳои асосӣ мебошанд, зеро имкон медиҳанд вобастагии занон, ки асоси зӯроварӣ ва нобаробарии гендерӣ мебошад, бартараф карда шавад. Қайд кардан лозим аст, ки васеъ намудани дастрасии занон ба таҳсилот, шугъл, қабули қарорҳо, молия ва дигар захираҳо ба тағйир додани меъёрҳои иҷтимоӣ мусоидат менамояд.

6. Тағйир додани меъёрҳои иҷтимоӣ

62. Дар Концепсия таъкид карда мешавад, ки **қолабҳои гендерӣ, аз он ҷумла қолабҳои манфӣ, ба меъёрҳои иҷтимоӣ асос меёбанд**. Меъёрҳои иҷтимоӣ қоидаҳои асосие мебошанд, ки нақшҳои гендерии мардону занонро дар чомеа, бартарияти як ҷинсро нисбат ба ҷинси дигар (*бартарияти мардонро нисбат ба занон*) муқаррар намуда, ба қобили қабул будани зӯроварӣ нисбати занону духтарон, никоҳҳои бармаҳал ва маҷбурӣ иҷозат медиҳанд.

63. Меъёрҳои иҷтимоӣ қоидаҳои нонавиштае мебошанд, ки рафтори одамонро танзим намуда, аз ҷониби аъзоёни гурӯҳ/чомеа ҷонибдорӣ карда мешаванд. Аксарияти одамон онҳоро қабул ва риоя мекунанд, чунки ин меъёрҳо дар заминаи таҷрибаи муштараки онҳо, дар натиҷаи мушоҳида кардани он ки дигарон (хусусан одамони муътабар/оброуманд) ҷӣ қор мекунанд, ташаккул ёфта, дар рафти иҷтимоишавӣ (социализатсия) тавассути чунин ниҳодҳо, ба монанди оила, мактаб, қор, атрофиёни иҷтимоӣ, ҷамъият, давлат, ВАО азхуд карда мешаванд.

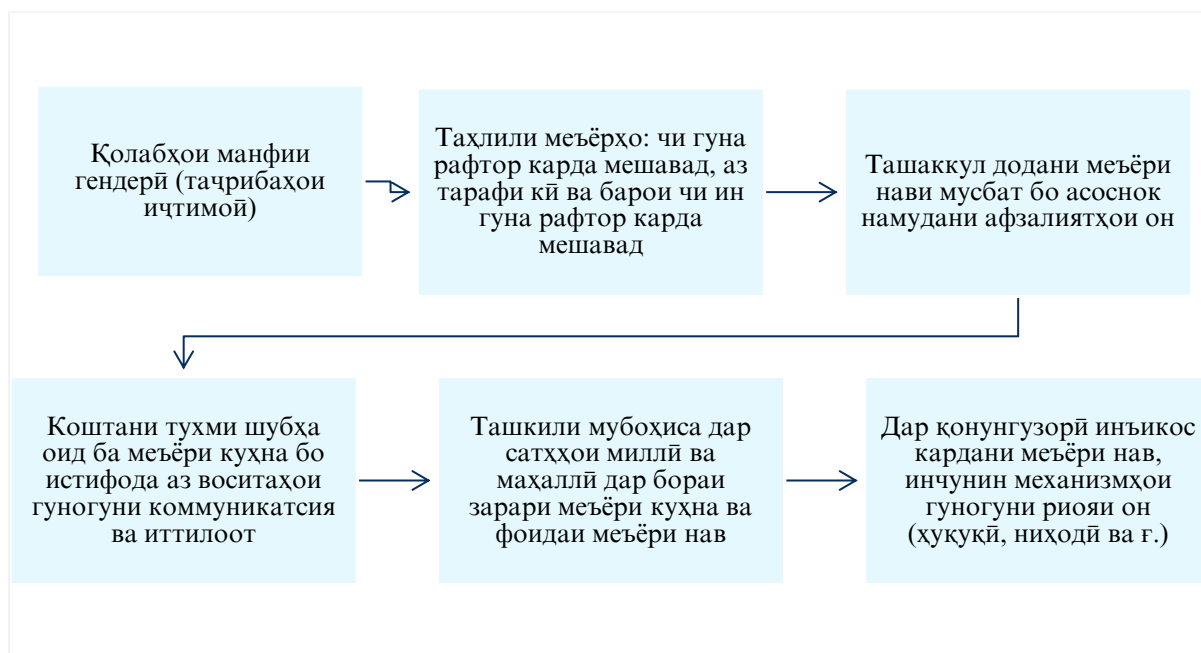
64. Ба ҳамин тариқ, меъёрҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла дарк ва фаҳмиши нақшҳои гендерӣ, асоси худшиносии шахсият, фаҳмиши мавқеъ ва нақши худ дар чомеа гардида, муносибатро бо одамони дигар муайян менамоянд.

65. Ғояи асосии Концепсия ба фаҳмиши имконияти тағйир додани меъёрҳои иҷтимоие асос ёфтааст, ки то андозаи муайян тағйирпазир буда, онҳоро дигаргун кардан мумкин аст.

66. Барои ба даст овардани тағйиротҳои мусбат дар меъёрҳои иҷтимоӣ тавассути дигаргунсозии қолабҳои манфии гендерӣ зарур аст, ки раванди тағйирдиҳӣ ҳамзамон дар ҳамаи сатҳҳои иҷтимоикунунӣ ва ҳамкориҳои инсон бо муҳити атроф: оила, мактаб/кор, ҷамъият, муассисаҳои динӣ, ташкилотҳои молиявӣ, муассисаҳои давлатӣ (дармонгоҳҳо, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, судҳо ва ғ.) ҷараён ёбад.

67. Барои тағйир додани қолабҳои манфии гендерие, ки боиси амалҳои таъбизӣ мегарданд, дар асоси таҳлил муайян кардан зарур аст, ки оё ин рафтори иҷтимоӣ аз рӯи урфу одат аст ё бо хоҳиши ҳимоя кардани кӯдаки худ (*масалан, барвақттар ба шавҳар додани духтарча, то ки ӯ дар ҷомеа радди маъракаи нашавад*) ё воқуниш аст ба вазъи мураккаби иқтисодӣ (*бармаҳл ба шавҳар додани духтарча бо мақсади ҳалос шудан аз нонхӯри зиёдатӣ*).

68. Таҳлили мазкури ошкорсозии сабабҳои меъёрҳои иҷтимоӣ бояд асоси тасвияти иттилооти асосие гардад, ки ба гурӯҳҳои зерҳадафи дахлдор равона гардидааст³¹, зеро вобаста ба сабабҳои иттилооти коммуникатсионӣ таҳия намуда, воситаҳои коммуникатсия ва ғ. муайян карда мешаванд.

69. Барои иҷрои ин кор ҳамроҳсозии саъю кӯшиши сохторҳои гуногуни давлатӣ ва ғайридавлатӣ, инчунин фаҳмидан ва қабул кардани принципҳои умумии Консепсияи мазкур зарур аст.

7. СУБЪЕКТҲОИ СТРАТЕГИЯИ КОММУНИКАТСИОНӢ

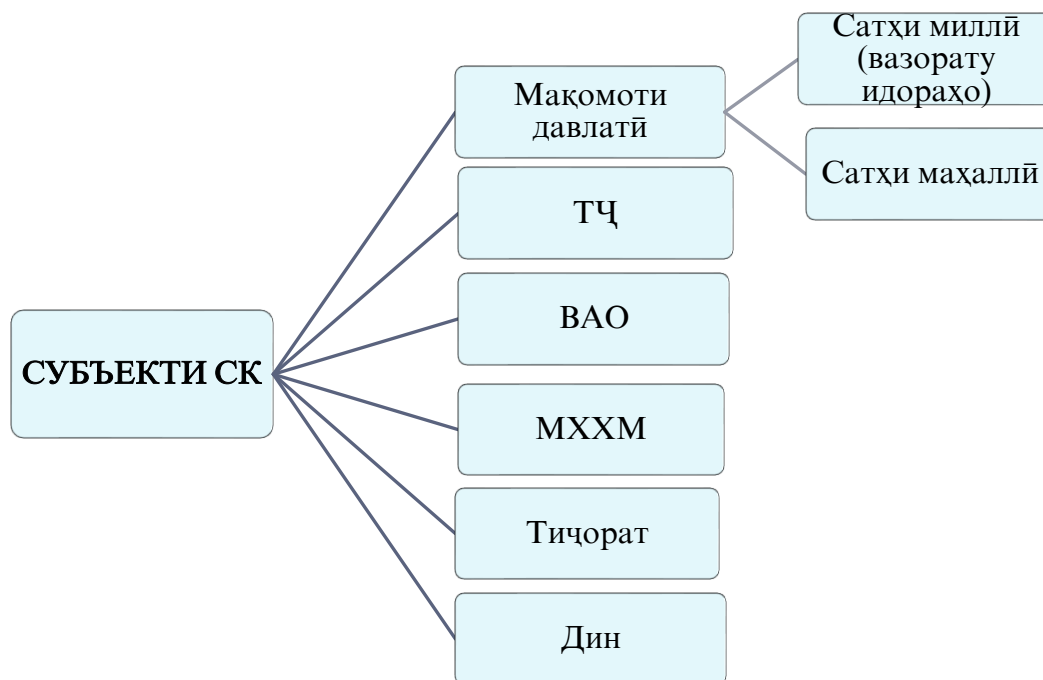
70. Субъектҳои СК Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти давлатӣ чи дар сатҳи миллӣ ва ҷӣ дар сатҳи маҳаллӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ (ТҶ), мақомоти худидоракунӣ ва худфаъолияти маҳаллӣ (МХХМ), намояндагони дин, тиҷорат ва

³¹ UNFPA-UNICEF. How Changing Social Norms is Crucial in Achieving Gender Equality (2020).

воситаҳои ахбори омма (ВАО), блогерҳои машҳури шабакаҳои иҷтимоӣ ба шумор мераванд.

71. Амалисозии СК ба зиммаи мақомоти давлатии сатҳҳои миллӣ ва маҳаллӣ гузошта мешавад. Ба иҷрои СК ТҶ, ВАО, МХХМ, намояндагони дин ва тиҷорат ёрӣ мерасонанд .

72. Дар сатҳҳои миллӣ ва маҳаллӣ мақомоти давлатӣ ба қонунгузор, иҷроия ва судӣ ҷудо мешаванд.

72.1 Дар ин Концепсия ба мақомоти давлатӣ вазорату идораҳо мансуб дониста шудаанд, ки дар ҳар кадоми онҳо бояд Нақшаҳои иҷрои СК таҳия ва қабул карда шаванд.

72.2 Дар ҳар як вазорату идора аз ҳисоби кормандони штатӣ гурӯҳҳои гендерӣ ташкил карда мешаванд, ки ба онҳо ҳайати роҳбарикунанда сардорӣ мекунад. Ҳайат, вазифа ва ваколатҳои гурӯҳи гендерӣ ва тартиби фаъолияти он бо Низомномаи гурӯҳи гендерӣ, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ менамояд, танзим карда мешаванд.

72.3 Ба уҳдадорҳои вазифавии гурӯҳи гендерӣ бояд таҳия ва иҷрои нақшаҳои дахлдор оид ба сиёсати гендерӣ бо дарназардошти хусусиятҳои фаъолияти вазорату идораҳо дохил карда шаванд.

72.4 Дар сатҳи мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия низ аз ҳисоби кормандони штатӣ ҳамин гуна гурӯҳҳои гендерӣ ташкил карда мешаванд.

73. Аз байни субъектҳо саҳми мақомоти давлатии зеринро дар Стратегияи коммуникатсионӣ ба таври алоҳида қайд кардан лозим аст:

- 73.1 **Ҳукумати ҚТ** – таҳти роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат ташкил намудани Шӯрои Байниидоравии назди Ҳукумати Тоҷикистон оид ба баробарии гендерӣ ва таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварии гендерӣ, муайян кардани сиёсати таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ дар сатҳи давлат, ҳамоҳангсозии фаъолияти тарафҳои манфиатдор, тақвият додани сохторҳои байниидоравӣ;
- 73.2 **Агентии хизмати давлатии назди Президенти ҚТ** – баланд бардоштани сатҳи маълумоти хизматчиёни давлатӣ бо роҳи ҷорӣ намудани курсҳои ҳатмӣ оид ба гендер, сиёсати гендерӣ, меъёрҳои иҷтимоӣ ва тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ, ташаккул додани таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ;
- 73.3 **ККЗО** – иҷрои вазифаи котиботи Шӯрои байниидоравии назди Ҳукумати Тоҷикистон оид ба механизмҳои асосии ташкилию техникаи иҷрои Стратегияи қабулшудаи коммуникатсионӣ, гузарондани мониторинг ва арзёбии ҷорабиниҳои иттилоотӣ ва Стратегияи амалишаванда;
- 73.4 **Вазорати маориф ва илм** – гузарондани экспертизаи гендерии барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот, аз ҷумла таҳсилот дар тамоми тӯли ҳаёт, ҷорӣ намудани муносибатҳои гендерӣ дар барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ, пурзӯр намудани кор бо волидон ва ҷамъиятҳои маҳаллӣ;
- 73.5 **Вазорати корҳои дохилӣ** – дар байни аҳоли тарғиб намудани таҳаммулнопазирӣ нисбати ЗНЗД, таҳкими нерӯи кормандони милитсия, курсантҳои Академияи ВКД дар соҳаҳои гендер, сиёсати гендерӣ, меъёрҳои иҷтимоӣ ва тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ, ташаккул додани таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ бо дарназардошти хусусиятҳои фаъолияти онҳо;
- 73.6 **Кумитаи телевизион ва радио** – таҳия ва тасдиқи стандартҳо барои намояндагони ВАО-и давлатӣ ва ғайридавлатӣ оид ба маводи иттилоотии аз лиҳози гендерӣ ҳассос ва тарғиби ташаккул додани таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварии гендерӣ;
- 73.7 **Вазорати адлия** – гузарондани экспертизаи гендерии лоиҳаҳои ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқии таҳияшуда, ҷорӣ намудани муносибатҳои гендерӣ дар Барномаи таълиму тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандони ҚТ ва Нақшаи иҷрои он барои солҳои 2020-2030;
- 73.8 **Вазорати фарҳанг** – ҷорӣ намудани муносибатҳои гендерӣ ҳангоми иҷрои сиёсати гендерӣ дар соҳаи фарҳанг, санъат ва матбуот, инчунин таҳия намудани тавсияҳо ба ҳамаи вазорату ташкилотҳои зертобеъ – театрҳо, наشرӣҳои ҷопӣ, дастаҳои эҷодӣ оид ба тарғиби таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ ва тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ;

- 73.9 **Кумитаи дин ва танзими анъана ва ҷашну маросими назди Хукумати ҶТ** – ҷорӣ ва тарғиб намудани таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ, тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ дар фаъолияти ташкилотҳои динӣ, инчунин омӯзондан ва маърифатнок гардондани сарварони динӣ дар мавзӯҳои мазкур;
- 73.10 **Вазорати молия ва Вазорати рушди иқтисод ва савдо** – ҳангоми таҳияи барномаю стратегияҳо истифода бурдани принсипу усулҳои бучетсозии гендерӣ;
- 73.11 **Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шугли аҳоли** – таҳияи стандартҳо дар соҳаи меҳнат, таъмин намудани муносибати фарогир, маҷмӯӣ ва аз ҷиҳати гендерӣ ҳассос нисбати пешгирии зӯроварӣ ва тамаъҷӯӣ дар соҳаи меҳнат, татбиқ ва мониторинги иҷрои он, аз ҷумла дар ширкатҳои шахсӣ;
- 73.12 **МХХМ** – тақвият додани қорҳои маърифатнокгардонӣ бо аҳоли дар сатҳи ҷамоатҳо ва маҳаллаҳо оид ба масъалаҳои ташаккул додани таҳаммулнопазирӣ нисбати зӯроварӣ.

74. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва дигар ташкилотҳои ҷомеаи шахрвандӣ дар ташкили муколама бо ҷамъиятҳои маҳаллӣ, ВАО, МХХМ, инчунин бо гурӯҳҳои осебпазир нақши муҳим мебозанд. Дар ҳамкорӣ бо сохторҳои давлатӣ қорҳои иттилоотиро бо аҳоли ба роҳ мемонанд, иҷрои сиёсатро оид ба тағйир додани муносибати ҷомеа нисбати нақшҳои мардону занон дар оила ва ҷомеа ва ташаккул додани таҳаммулнопазирӣ нисбати ҳама гуна зӯроварӣ мавриди мониторинг ва арзёбӣ қарор медиҳанд.

75. Ташкилотҳои тиҷоратӣ бояд яке аз иштирокчиён ва пешбарандагони фаъоли СК оид ба тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ гарданд. Онҳо роҳ надодан ба тамаъҷӯӣ, таъбиз аз рӯи аломати ҷинс, инчунин пешбарӣ намудани қанонро ба раванди қабули қарорҳо дар маркази сиёсати дохилии худ қарор диҳанд. Ба ташкилотҳои тиҷоратӣ тавсия дода мешавад, ки имконияти ҷорӣ намудани маҳсулот ва хизматрасониҳои дорои ҷанбаҳои гендериро баррасӣ намоянд.

76. ВАО-и давлатӣ ва ғайридавлатӣ, ҷун таъминкунандагони асосии коммуникатсия ва паҳн намудани иттилоот барои доираҳои васеи аҳоли, метавонанд ба ташаккул додани афкори ҷамъиятӣ дар бораи бартаараф намудани қолабҳои гендерӣ ва тағйир додани ақида ва шаклҳои рафторе, ки зӯроварӣ нисбати қанону духтаронро ҳақ мебароранд, мусоидат кунанд.

77. ВАО ҳангоми пешниҳод намудани мавод дар бораи ЗНЗД бояд принсипҳои зеринро ба роҳбарӣ гиранд:

- Зухуроти ЗНЗД на ҳамчун ҳодисаи алоҳида, балки ҷун вайрон карда шудани ҳуқуқи инсон баррасӣ карда шавад;
- Аз айбдоркунии (виктимизатсия) ҷабрдидагони зӯроварӣ даст кашида, фаҳманд, ки барои зӯроварӣ таҷовузгар гунаҳгор аст.

- Ҳангоми тасвия бодикқат ва эҳтиёткор бошанд.
- Аз шарху тафсили худӣ зӯроварӣ худдорӣ намоянд.

78. Дар чачорчӯбаи иртибот бо Тарафҳо ба масъалаҳои зерин аҳамият додан зарур аст:

- 78.1 баланд бардоштани самаранокии татбиқи муқаррароти СК ва назорат ба амалисозии он, пешниҳоди маърузаҳо дар бораи он;
- 78.2 чорачӯиҳои вазорату идораҳо барои ҳамоҳангсозии сиёсати дохилии худ бо ҳуҷҷатҳои миллӣ дар соҳаи сиёсати гендерӣ;
- 78.3 таҳкими ҳамкориҳои байни коршиносони мустақили соҳаи таъмини баробарии гендерӣ ва зӯроварӣ нисбати занон бо намояндагони гурӯҳҳои гендерии вазорату идораҳо ва ҳамоҳангсозии фаъолияти онҳо ба таври расмӣ;
- 78.4 баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ ва ҳамоҳангсозии саъю кӯшишҳои шахсоне, ки барои қабули қарорҳо дар сатҳи баланд масъул мебошанд, ба монанди раисони ВМКБ, вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо, вазирон ва роҳбарони аввали идораҳои дигар.

79. Ҳар кадоме аз тарафҳои манфиатдор чи иштирокчиҳои раванди амалисозии СК ва чи манбаи интишори иттилооти асосие ба шумор мераванд, ки ба тағйир додани муносибати ҷомеа нисбати нақши мардону занон дар оила ва ҷомеа, ба ташаккул додани таҳаммулнопазирии қатъӣ ба зӯроварӣ нисбати занону духтарон равона гардидаанд.

8. Ғояҳои асосии иттилооти СК

80. Ҳар як мақомату идораи давлатӣ, чун яке аз иштирокчиёни асосии СК, бояд иттилооти асосие таҳия намояд, ки барои истифода дар фаъолияти худ ва дар фаъолияти сохторҳои зертобеашон фиристода мешаванд.

81. Мазмуни ғояи иттилооти асосӣ бояд ба тағйир додани рафтор равона гардида, ба ғояҳои баробарии ҳуқуқи имкониятҳои мардону занон, ба зарурати қатъии бартарафсозии ҳуқуқпоймолкунӣ ва зӯроварӣ нисбати занону духтарон ва тағйир додани қолабҳои манфии гендерӣ асос ёбад.

82. Паёмҳои асосӣ бояд ба муносибатҳои фарҳангӣ, меъёру анъанаҳои мусбати фарҳанги халқи тоҷик ва фарҳанги халқҳои дигаре, ки дар мамлакат зиндагӣ мекунанд, таъсия намоянд. Шиори асосӣ барои ҳамаи самтҳои паём: **ЭҲТИРОМИ ҲАР ЯК ШАХС, ХОҶ ЗАН БОШАД, ХОҶ МАРД, АСОСИ ФАРҲАНГИ ХАЛҚИ ТОҶИК АСТ!**

83. Ҷузъҳои асосии амсилаи коммуникатсия инҳо ба шумор мераванд: манбаъ, иттилоот, каналҳо ва гиранда. Манбаъ – онҳое, ки иттилооти асосиро ташаккул медиҳанд. Иттилоот – иттилооти асосие, ки онро ба маълумоти аудиторияи зерҳадаф расондан лозим аст, дар айни замон моҳияти иттилоот бояд ҳам барои

манбаи иттилоот ва ҳам барои аудиторияи зерҳадаф аҳамияти якхела дошта бошад. Худи ҳамон як иттилоот набояд бо тарзҳои гуногун тафсир дода шавад. Масалан: иттилооти «оила сарват аст» барои баъзеҳо мумкин аст чунин маънӣ пайдо кунад, ки ба хотири нигоҳ доштани оила ба зӯроварӣ тоқат кардан лозим аст.

84. Каналҳои коммуникатсия – воситаю механизмҳои, ки тавассути онҳо иттилоот ба маълумоти аудиторияи зерҳадаф расонда мешавад. Масалан, барои мақомоти давлатӣ инҳо воситаҳои таълимӣ, модулҳо, дастурҳои методӣ, маҷмуаҳо, кодексҳои ахлоқ ва ғайра буда метавонанд. Аудиторияҳои зерҳадаф – хизматчиёни давлатӣ, кормандони муассисаҳои иҷтимоии давлатӣ, сарварони динӣ, сокинони ҷамоатҳои маҳаллӣ ва ғ.

85. Ғояҳои асосии иттилооте, ки ба маълумоти гурӯҳҳои муайяни зерҳадаф расонда мешаванд, бояд мусбат ва дақиқ буда, бо арзишҳои эҳтиром ва риояи ҳуқуқи инсон, бо сиёсати баробарии имкониятҳо, ташаккул додани таҳаммулнопазирии қатъӣ ба зӯроварӣ нисбати занону духтарон мувофиқат кунанд, инчунин:

- a) сода ва фаҳмо бошанд,
- b) дар онҳо набояд тафсирҳои духӯра ҷой дошта бошанд,
- c) ба натиҷаҳо нигаронида шуда бошанд, на ба раванд,
- d) дорои далелҳои раднопазир бошанд.

Илова бар ин, иттилооти асосиро барои ҳар як аудиторияи зерҳадафи муайян дар алоҳидагӣ мутобиқ гардондан лозим аст. Дар иттилоот фикрҳои асосии мусбатро истифода бурдан зарур аст.

86. Намунаҳои иттилооти асосӣ:

- Дар соҳаи меҳнат: «касбҳои занона ва мардона намешаванд»;
- Дар оила: «оила ин муҳаббат, эҳтироми якдигар ва ҳамдигарфаҳмист»; «ташкили оила ин иқдоми бошуурона ва мустақилонаи мард ва зан аст»; «оила ба муносибатҳои солим асос меёбад»;
- Дар соҳаи пешгирии зӯроварӣ: «ҳама гуна мушкилотро оқилона ҳал кардан мумкин аст»; «дар оилае, ки ҷангу ҷанҷол аст, ғайзу баракат намешавад»;
- Дар бораи нақши занон: «Дар хонае, ки зан набошад, рӯшноӣ нест».

9. Воситаю усулҳои амалисозии СК

87. Амалисозии СК бо роҳи таҳия ва қабули барномаҳо оид ба самтҳои афзалиятноки дахлдори СК таъмин карда мешавад. Натиҷаҳои пешбинишаванда, нишондиҳандаҳо ва андозагирии онҳо, муҳлатҳои иҷро, вазорату идораҳои масъул, манбаъҳои маблағгузорӣ, инчунин Нақшаи амалиёт оид ба мониторинг

ва арзёбии ҳар як самти афзалиятнок дар барномаҳои миёнамуҳлати панҷсола нишон дода мешаванд.

88. Ҳамоҳангсозии умумии равандҳои таҳия ва иҷрои барномаҳо оид ба СК дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд дар сатҳи баландтарин – дар Шӯрои Байниидоравии назди Ҳукумати Тоҷикистон, ки бояд тибқи Барномаи рушди миёнамуҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 таъсис ёбад, амалӣ карда шавад.³²

89. Дарача ва тарзу усулҳои иштироки мақомоти марказӣ ва маҳаллии ҳокимият ва дигар мақомоти манфиатдори давлатӣ, муассисаҳо, намояндагони сохторҳои ҷамъиятӣ ва шахсӣ, ВАО дар барномаҳои миёнамуҳлат оид ба самтҳои афзалиятноки дахлдори СК муқаррар карда мешаванд.

90. Ҳайат, вазифаҳо, тартиби фаъолият ва тарзу усулҳои ҳамкории байни аъзоёни Шӯрои Байниидоравӣ бо Низомномаи Шӯрои Байниидоравӣ дар сатҳҳои миллӣ ва маҳаллӣ, ки Ҳукумати ҚТ тасдиқ намудааст, танзим карда мешаванд. Ба ҳайати Шӯрои Байниидоравӣ дар баробари намояндагони сохторҳои давлатӣ бояд намояндагони воситаҳои ахбори омма, бахши хусусӣ, инчунин ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар самтҳои афзалиятноки СК кор мекунанд, дохил шаванд.

91. Шӯрои Байниидоравӣ фаъолияти худро дар ду сатҳ амалӣ менамояд: дар сатҳи ҳайати роҳбарикунанда ва дар сатҳи техникӣ. Қарорҳо дар сатҳи ҳайати роҳбарикунанда, ки аз роҳбарони мақомоти дахлдор, ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ассотсиатсияҳои тичоратӣ ва ҳамаи шарикони манфиатдор иборат аст, қабул карда мешаванд. Барои таъмини фаъолияти доимӣ дар сатҳи техникӣ оид ба самтҳои фаъолият гурӯҳҳои кории мавзӯӣ ё эксперти ташкил карда мешаванд.

92. Барои назорат ба пешравӣ ва раванди иҷрои барнома оид ба самтҳои афзалиятноки СК дар назди Шӯрои Байниидоравӣ гурӯҳи корӣ доир ба мониторинг ва арзёбии иҷрои СК ташкил карда мешавад, ки ҳайати онро аъзоёни Шӯрои Байниидоравӣ муайян мекунанд.

92.1 Яке аз аввалин чорабиниҳои Гурӯҳи Корӣ оид ба мониторинг ва арзёбӣ таҳияи Нақшаи чорабиниҳо оид ба мунтазам гузарондани мониторинги чорабиниҳои амалишуда мебошад

92.2 Дар Нақшаи чорабиниҳо бояд нишондиҳандаҳои андозашавандаи натиҷаҳои пешбинишуда, нишондиҳандаҳои раванд, дарачаи таъсири ҳар як амале, ки бо ёрии он мониторинги иҷрои СК иҷро карда мешавад, вучуд дошта бошанд

93. Барои иҷрои самарабахши барнома аз рӯи самтҳои афзалиятноки СК дар назди Шӯрои Байниидоравӣ Гурӯҳи корӣ оид ба ҳамкорӣ бо воситаҳои ахбори омма таъсис дода мешавад, ки мақсади он васеъ намудани дастрасии ҳамаи тарафҳои манфиатдор ба раванди иҷрои Стратегияи коммуникатсионӣ мебошад.

³² Параграфи 11. Кам кардани нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ. Банди 879 // Барномаи рушди миёнамуҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025.

94. Барои васеъ чалб намудани аҳли чомеа, инчунин таъмини фаъолияти шаффофи Шӯрои Байниидоравӣ иттилоот дар бораи чорабиниҳои гузарондашуда, инчунин натиҷаҳои мониторинг ва арзёбӣ бояд дар воситаҳои ахбори омма инъикос карда шаванд. Ҳисоботҳои ҳарсола бояд дар сомонаҳои вазорату идораҳои дахлдор ҷой дода шаванд.

95. Барои дар маҳалҳо зина ба зина амалӣ намудани барномаҳо оид ба самтҳои афзалиятноки СК дар назди мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо, инчунин дар сатҳи мақомоти худидоракунӣ ва худфаъолияти маҳаллӣ ҳамин гуна Шӯроҳои Байниидоравӣ ташкил карда мешаванд, ки ҳаёти онҳо аз намояндагони сохторҳои давлатии дахлдор, намояндагони воситаҳои ахбори омма дар маҳалҳо, бахши хусусӣ, инчунин ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар самтҳои афзалиятноки СК кор мекунанд, иборат аст.

96. Роҳбарӣ ба Шӯроҳои Байниидоравӣ дар маҳалҳо ба зиммаи роҳбарони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо гузошта мешавад.

97. Ҳар як мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз ҳисоби кормандони штатӣ намояндаи доимии худро ба сифати вакил ба Шӯрои Байниидоравии маҳаллӣ мефиристад.

98. Ҳукумати ҚТ барои таъминоти молиявии Стратегияи коммуникатсионӣ аз ҳисоби бучети ҷумҳуриявӣ ва бо чалби манбаъҳои ғайрибучетӣ маблағ ҷудо менамояд.